

ЙОСИП ЮРАЙ ЩРОСМАЙЕР, ЕПИСКОП

200 години от рождението на Йосип Щросмайер

Скъпи читатели, от страниците на предишните броеве на сп. „Хърватска реч“ вече познавате нашият прес-къл приятел и автор енорийския свещеник Стиепан Левенич. В предишния брой на списанието ни, в своята публицитично-есеистична статия-изповед „Кладенецът на живота“ той откри пред нас своята лична, човешка история и благослови с благопожеланията си изданието, което днес държите в ръцете си. Днес, същата жар в словата му, същата сърдечност и благословено озарение откриваме в думите на отец Стиепан Левенич за епископ Йосип Щросмайер. Нека се потопим в разказа на един светъл човек, за да ни срещне с друг светъл човек. Приятно четене!

Често величието на живота е скрито в нещо малко.

Йосип Юрай Щросмайер е една от централните хърватски личности на XIX век. Учредява Академията, основите на висшето образование и научната дейност в Хърватия. Той е спомоществовател на хърватския народ и културен възрожденец, хуманист с широк кръгзор, радетел за южнославянски сговор и разбирателство. Погледът към живота му е поглед към бъдещето. Затова много от идеите му не са осъществени по негово време.

У Щросмайер присъства интеркултурност, която ни напомня за историческото му приятелство с българската култура. Неговите политически размисли са насочени към федерално устройство на Монархията, в която присъединена Хърватия би била равноправна в Австро-Унгария. Босна и Херцеговина и Срем за него са неотделими части от Хърватия.

Томаш Хробак (Институт по история към Академията на науките на Чешката република в Прага) описва приятелството между Луи Леже и епископ Йосип Юрай Щросмайер. Леже и Щросмайер се запознават в Париж на световното изложение през 1867 година. Леже, който тогава е на 24 години, описва първите си впечатления от Щросмайер с думите: „В една от залите на кафенето видях да влиза висок мъж с дълга мантия – градското облекло на свещеник в Австрия и Унгария. Само виолетовият ръб на яката и пръстенът с аметист показваха неговия епископски сан. Погледът му беше жив, а осанката – пълна с достойнство и изтънченост.“

Щросмайер, с благородното си държание и широтата на познанията си, оставя много силно впечатление у младия френски учен. Леже се възхищава на толерантността, която Щросмайер проявява към хора от други вероизповедания. А Щросмайер е заинтригуван от младия учен, из-

пълнен с любознателност към живота на южните славяни. При тази среща Леже подарява на Щросмайер екземпляр от докторската си дисертация за св. Кирил и Методий. Във връзка с дисертацията за св. Кирил и Методий следва да отчетем и изключителната психологическа проникателност на Щросмайер по отношение на човека, който показва такива познания в Париж. Тъй като Леже не може да продаде дисертацията си, Щросмайер поръчва сто екземпляра, за да помогне на младия специалист и чрез него да може да изложи идеите си за събитията на Балканите. Поканва го в Загреб за тържественото откриване на Югославянската академия. При пребиваването си в Загреб Леже е избран за член-кореспондент на Академията.

От Загреб Леже отпътува за Белград, Княжество Сърбия. Тогавашият сръбски премиер, Илия Гарашанин, полага усилия да събуди интерес сред френските политици за случващото се на Балканите. Това е причината да приеме младия французин на кафе и лула, защото „фанатичната френска политика тика Сърбия в руската прегръдка“.

От Белград Леже заминава за Нови Сад, където забелязва много по-висока степен на „духовна свобода“, отколкото в Белград. В една от по-късните си книги пише, че Нови Сад е „остров на свободата“. От Нови Сад пристига в Дзяково. В разговор с епископ Щросмайер постигат съгласие по няколко по-важни въпроса: унията между католическата и православната Църква, помириенето между руснаци и поляци, освобождението на славяните от османско иго и федерализацията на австрийската държава.

ЖИВОТ И ДЕЛО НА ЙОСИП ЮРАЙ ЩРОСМАЙЕР

На 4-ти февруари 1815 година в Осиек, в бедното хърватизирано семейство Щросмайер, се раждат две близначета: Йосип и Юрай. Едното от тях умира още като новородено. Тъй като родителите Иван и Ана (по баща Кларич) не са сигурни кое дете е умряло поради голямата прилика на близначетата, дали на живото дете името и на двете: Йосип Юрай. Фамилното име Щросмайер, според устното предание на семейството, произхожда от прадядото по име Паул, който се преселил от Горна Австрия,

■ Йосип Юрай Щросмайер е роден на 4 февруари 1815 г. в Осиек, а умира на 8 април 1905 г. в Дзяково

вероятно от Линц, между 1746 и 1752 година и сключил брак с Йелена на 18 февруари 1753 година (Йосип Юрай Щросмайер, „Хърватска обща енциклопедия“ 10, Лексикографски институт „Мирослав Кърлежа“, стр. 279).

В Осиек на Драва Йосип Юрай завършва народното училище, както и гимназия. В Дзяково, Пеща (дн. Будапеща) и Виена завършва Теологически факултет и през 1834 година защитава докторска титла по философия (Йосип Юрай Щросмайер, Библиография, essekeri.hr/bio/8-josip-juraj-strossmayer). Девизите на своя живот изковава още на младини: „Всичко – за вярата и родината“ и „Чрез про света към свобода.“

За свещеник е ръкоположен през 1838 година. Като млад свещеник живее две години в Петроварадин. След като следва в Аугустинеум и Виена от 1840 до 1842 година, става доктор по теология. От 1842 до 1847 г. е преподавател в семинарията в Дзяково. През 1847 година е назначен за един от тримата директори на императорския институт „Св. Августин“ във Виена и за придворен свещеник. По време на революционните събития от 1848-49 година застъпва идеята за конституционно и федерално устройство на Хабсбургската монархия. Така се отваря пътят му към обществено-политическата дейност във Виена и цялата Австроунгарска монархия. По предложение на хърватския бан Йосип Йелачич, на 8 ноември 1849 г. император Франц Йосиф I го назначава за босненско-дзяковски и сремски епископ. За епископ е ръкоположен на 8 септември 1850 г. Управлението на епископията поема на 29 септември 1850 г. и остава начело 55 години, до 1905 г. Назначен е за апостолски викарий за Сърбия от 1852 до 1886 година (Академик Петар Стърчич, „Йосип Юрай Щросмайер днес“, стр. 103)

Благодарение усилията на Щросмайер Загребската епископия става архиепископия и митрополия през 1854 г. и като такава се отделя от унгарската църковна организация. От 1860 до 1873 г. като изтъкнат водач на Народната партия активно се занимава с политика. През 1873 г. престава да се занимава с политика, заради политически конфликт с Унгария. През 1866 г., по време на неговата епископска служба в Дзяково, започва и изграждането на катедралата. То продължава цели 16 години. Посвещава я на „Славата Божия, единството на Църквите, сговора и любовта на своя народ“.

Влияе върху църковния и религиозния живот. Изявява се като спомоществовател в културно-просветителски план. Прави парично дарение на Института „Св. Йероним“ в Рим. Оказва помощ за основаване на Гимназията в Осиек и печатането на някои хърватски вестници. Помага за основаване на печатница в Цетине и през 1866 г. дарява 50 000 форинта за основаване на модерен университет в Загреб. Застъпва икуменичната идея за взаимно разбирателство и помирение между католици, православни и протестанти. Отива си от този свят на 8 април 1905 г. в Осиек и е погребан в катедралата в Дзяково.

СЪЮЗ СЪС СЪРБИТЕ – НЕВЪЗМОЖЕН

Струва си да разгледаме идеологическото значение на понятието „югославизъм“ (академик Йосип Печарич www.croatianhistory.net/etf/stross.html). Често у мнозина „югославизмът“ е унищожаване на „кroatизма“. Забележителна е ролята на Йосип Юрай Щросмайер, за което можем да прочетем в книгите: „Хърватският родолюбец Йосип Юрай Щросмайер“ (Загреб, 1995), и „Сборник с трудове за Йосип Юрай Щросмайер“ (Загреб, 1997), както и „Кореспонденция на Йосип Юрай Щросмайер със Серафин Ванутели, папски нунций във Виена, 1881 – 1887“ (Загреб 1999).

В статията „Щросмайер зад кулисите“, *Hrvatska revija*, II, 3, Загреб 1929, стр. 145-159, пише: „Основната линия на неговата политика е винаги една и съща и лесна за разбиране. Той иска да осигури за Хърватия самостоятелност в рамките на федерация – била тя австрийска или южнославянска. Не се осъществява нито едната, нито другата от тези алтернативи и политическата мечта на Щросмайер остава несбъдната.“

Неговото желание въсщност е освобождение на хърватския народ, както е написано в писмото му до Франьо Рачки от 9 декември 1882 г.: „Бих искал да доживея освобождението на своя народ, но няма надежда“, а като човек, който размишлява за живота на своя народ, той вижда и очаква това от една от алтернативите. Югославизмът при него най-вероятно е форма на натиск срещу австроунгарската власт, за да се постигне по този начин хърватската самостоятелност. За да може Хърватия да има свое свободно и самостоятелно развитие. Това конкретно означава обединение на хърватските земи в единна Хърватия, „юридическа самостоятелност“ на Хърватия в рамките на Хабсбургската монархия. ▶

Стиепан ЛЕВЕНИЧ, енорийски свещеник